
Relacions socioterritorials i mobilitat residencial a l'àrea de Barcelona

Joan Antoni Módenes Cabrerizo¹

Centre d'Estudis Demogràfics
Universitat Autònoma de Barcelona

1. Introducció

La present comunicació² vol aportar algunes idees a l'anàlisi de la interrelació dels individus amb l'espai urbà,³ associant la diversitat social amb variables demogràfiques, com ara l'edat o la situació familiar, i geogràfiques, com el lloc de residència.⁴ Explorarem el comportament territorial que presenta la població de l'àrea de Barcelona

1. Tècnic investigador contractat del Centre d'Estudis Demogràfics. Doctor en geografia humana. Diplomant en demografia.

2. Aquesta comunicació forma part del projecte de recerca *La població de Catalunya. Estudio histórico y territorial* (DGES PB96-1139) dirigit per la doctora Anna Cabré, del Centre d'Estudis Demogràfics, i parteix dels capítols 7 i 10 de la tesi doctoral de l'autor: «Flujos espaciales e itinerarios biográficos: la movilidad residencial en el área de Barcelona» (Módenes, 1998).

3. El rerefons de la comunicació suposa una població urbana o intensament metropolitzada, encara que pel tipus de tractament de la font emprada, l'Enquesta sociodemogràfica de l'INE de 1991, alguns indicadors globals es refereixen a la província de Barcelona. Una anàlisi sobre les dinàmiques demogràfiques recents de la regió metropolitana de Barcelona es troba a Cabré, Módenes (1997).

4. L'estructura territorial usada és senzilla a causa de les lògiques limitacions mostrals de l'Enquesta sociodemogràfica. Només es disposen dels codis municipals dels municipis més grans de 100.000 habitants. La resta estan agrupats segons la dimensió

quan canvia de domicili segons l'etapa concreta de la seva evolució vital,⁵ de la seva posició social⁶ i també del context d'inserció espacial.

El marc conceptual en què ens basarem és el d'estratègia residencial.⁷ Hi intervenen diversos elements. En primer lloc, la percepció que les decisions del present estan influïdes per l'experiència del passat i per les expectatives del futur; és a dir, les decisions preses al llarg de la vida estan interrelacionades i poden tenir un sentit considerades globalment. En segon lloc, les decisions no es prenen aïlladament sinó que adquireixen sentit en incloure-hi la influència exercida per la xarxa d'interrelacions familiars i socials de l'individu, des de la parella, la resta de membres de la llar, la xarxa de parentiu pròxima, els amics i fins i tot la vinculació afectiva amb els llocs. Hi ha coherència biogràfica en l'experiència residencial i la definició d'aquesta es comparteix socialment: la decisió residencial té un marc temporal ampli (el temps de desenvolupament de l'individu) i un marc social. Al mateix temps, pensem que en la vida quotidiana dels individus *proximitat social* implica *proximitat espacial*. La posició social tindria un paper cabdal en la definició de l'experiència residencial, tot modulant el marge de maniobra que se suposa que tenen els agents per a definir la seva estratègia.

La nostra explicació està basada en la situació dels anys vuitanta.⁸ Ha passat temps suficient perquè la situació hagi variat. Els principals canvis són un augment de la mobilitat residencial, del nombre de canvis d'habitatge que efectua la població, principalment per la millora de les condicions financeres. Això ha permès a molta gent poder millorar les condicions residencials. La major participa-

intramunicipal demogràfica. En l'anàlisi hem mantingut independent el municipi de Barcelona. La resta de nivells són: menors de 20.000 habitants, de 20.000 a 10.000, més de 10.000 (separant els de la primera i els de la segona corona). De tota manera, la present comunicació fa esment sobretot de la dicotomia *moviment intramunicipal* o *moviment intermunicipal*.

5. Un model de dinàmica familiar simplificat. Vegeu, per exemple, la taula 3.

6. El fitxer de microdades de l'Enquesta sociodemogràfica de l'INE subministra dues variables derivades sobre estructura social: categoria socioeconòmica del subjecte i del pare. Adopten la categorització de l'*Estudio comparativo sobre la estructura social*, dirigit a Espanya per Julio Carabaña i Juan Jesús González. Se subministren dotze agrupacions que han estat agrupades en quatre, seguint l'antecedent de SOLSONA *et al.* (1997), estudi en què va col·laborar l'autor.

7. Per a una introducció en aquest marc d'anàlisi es pot consultar BONVALET i FRIBOURG (1990).

8. A l'Enquesta sociodemogràfica només hi ha informació sobre canvi d'habitatge del període 1981-1991. Els indicadors presentats agreguen aquest interval temporal. La novíssima Enquesta metropolitana de 1995, de l'Institut d'Estudis Metropolitans, permet abordar per a l'àrea de Barcelona molts del temes exposats aquí.

ció de les edats madures en la mobilitat residencial està ampliant, de retruc, les oportunitats residencials dels joves: millor accés a un habitatge nou, més i millors habitatges usats. Però, han canviat les seves decisions territorials? I el comportament segons la posició social? Fins a cert punt sí, ja que el recurs al canvi de municipi també ha augmentat. Aquí ens centrarem en quin era el comportament tot just fa uns quants anys, en una situació residencial més restrictiva, que en un futur podria tornar-se a repetir...

2. Intensitat diferencial de la mobilitat residencial

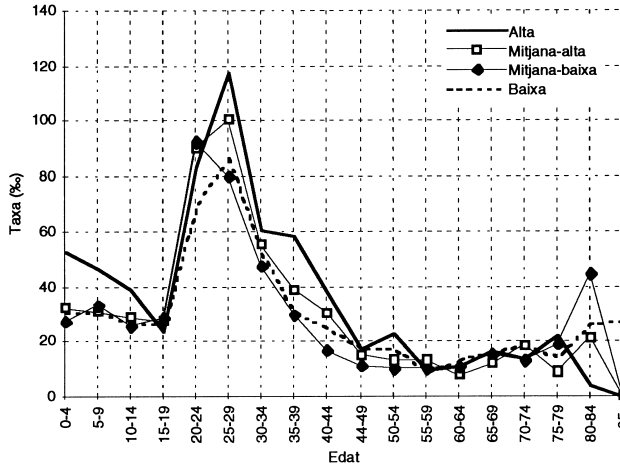
Durant els anys vuitanta el nivell de la mobilitat residencial era força més baix que actualment. Podem estimar que cada any canviava d'habitatge una mica menys del 5 % de la població. En altres països europeus s'assolia el 9 % (Gran Bretanya, França). Els Estats Units arribaven al 17,5 %.⁹ Hi havia un marc conjuntural força restrictiu: situació econòmica i laboral, preu de l'habitatge, cost financer dels préstecs hipotecaris, absència d'alternatives reals a la propietat.¹⁰ Tanmateix no s'evitava l'existència de diferències segons la pertinença social. Al gràfic 1 hem representat les taxes de mobilitat residencial, canvi d'habitatge, per una de les quatre categories socials definides. En una primera visió, no hi ha gaires distincions entre grups socials pel que fa al comportament residencial. La mobilitat és màxima en coincidència amb l'emancipació i la formació de llar, i disminueix progressivament en edats superiors. Paral·lelament, la mobilitat dels nens i joves no emancipats es correspon amb la dels seus pares potencials.

Una anàlisi més detallada permet observar que els membres de la categoria alta es mouen significativament al voltant de la formació de parella i, sobretot, en els 10-15 anys posteriors. Els fills de pares de categoria alta també es mouen més durant la seva infància. Els individus de classe alta es mouen més justament en les edats en què les restriccions residencials actuen amb més força: la majoria de la població es contenta amb l'habitatge al qual va accedir durant l'e-

9. Aquestes dades internacionals estan recollides a LONG (1991).

10. El nostre mercat de l'habitatge indueix els joves a fer coincidir emancipació amb formació de parella i compra de l'habitatge, cosa impensable en altres països, on aquesta coincidència és pròpia de les classes benestants (LELIEVRE, 1990; MULDER, 1993). És cosa sabuda que la condició de propietari és un estabilitzador residencial de primer ordre. Aquí el problema era que els joves eren estables perquè no podien accedir-hi, ni tenien alternatives vàlides.

Gràfic 1. Taxes de mobilitat residencial per edat i categoria socioeconòmica.



Font: Módenes, 1998, p. 358.

tapa de formació de la llar, mentre que els membres de classe alta poden adaptar l'habitatge a les necessitats canviants de la llar o poden assolir les seves expectatives residencials. Entre els 34 i els 45 anys efectuen un 50-60 % més de canvis residencials que el conjunt de la població. Desenvolupen un cicle residencial paral·lel al cicle familiar i professional, com és habitual en altres contextos espacials. La resta de la societat desenvolupa, potser, una intensa i perllongada frustració residencial.

De la mateixa manera que calculem un índex sintètic de fecunditat, tot suposant l'existència d'una dona teòrica que transcorregués i es veiés afectada per totes les taxes de fecunditat per edat d'un únic moment, podem calcular anàlogament un índex sintètic de mobilitat residencial. En els anys vuitanta, un individu faria 2,75 canvis d'habitatge (dins de Catalunya) al llarg de la seva vida. La major mobilitat actual fa pensar que aquest índex conjuntural es pot situar entorn dels cinc moviments. Doncs bé, els individus de classe alta tindrien un nivell sensiblement superior (taula 1): feien aproximadament mig moviment més, atribuïble principalment a la major mobilitat d'ajust residencial en l'etapa central del cicle vital (i quan són fills dependents).

2.1. Afinitats locals i localització residencial

La població de la província de Barcelona presentava en els anys vuitanta una extrema preferència pel mateix municipi de residència

Taula 1
Índexs sintètics de la mobilitat residencial
segons categoria socioeconòmica

	Alta	Mitjana-alta	Mitjana-baixa	Baixa
Índex sintètic de mobilitat residencial				
ISM > 14 anys	3,2	2,7	2,6	2,7
	2,5	2,3	2,1	2,2

Font: Módenes, 1998, p. 359.

quan havia de canviar d'habitatge. Aquesta constatació permet relativitzar la idea comuna que la mobilitat residencial a les àrees urbanes com la de Barcelona és una història de desconcentració de la població i de fugida de la congestió del centre, també perquè l'única oferta residencial disponible se situa a les noves perifèries en creixement. Tanmateix en els anys vuitanta, el 76 % dels canvis residencials eren interns al municipi de residència anterior.¹¹ Si considerem el municipi com a sinònim de marc local proper (identificació sovint conflictiva, tant per defecte com per excés), hem de concloure dient que existia una extraordinària preferència local, en un context urbà on ja s'apuntaven clarament processos de desconcentració de la població. Aquesta desconcentració (de Barcelona i els municipis de la primera corona vers la segona corona metropolitana) hauria de considerar-se un saldo territorial de processos més complexos, mai l'expressió directa del que succeeix. En l'actual conjuntura d'elevada mobilitat residencial és més que probable que el recurs a la sortida del municipi s'hagi incrementat i la seva proporció sobre el total de moviments també: el tipus de moviments que més ha crescut, la mobilitat d'ajust residencial, és a dir, de millora de la qualitat de l'habitatge implica sovint la cerca d'un canvi en el context territorial on s'insereix l'habitatge. Igualment, l'augment de la demanda ha portat al desenvolupament d'una oferta massiva (amb diferents graus de protecció oficial) que només es pot situar en els municipis perifèrics amb una extensa disponibilitat de sòl lliure.

Sense sortir-nos d'aquest marc, semblava que en els anys vuitanta que eren els membres dels dos extrems de l'escala social els que acabaven en un altre municipi amb més intensitat (taula 2). Els individus de categories altes podien emprar el canvi residencial com a mitjà per a adaptar el context residencial a la seva ubicació o mi-

11. És a dir, podien trobar-hi habitatge, tant si el municipi estigués congestionat com si no: mercat de propietat de segona mà, cessió d'habitatge per familiars, temporades en lloguer...

Taula 2
Percentatge de canvis d'habitatge intramunicipals segons la categoria socioeconòmica del subjecte per dimensió del municipi de residència abans del canvi

Dimensió del municipi	Alta	Mitjana-alta	Mitjana-baixa	Baixa
< 5.000 hab.	68	76	65	64
5.000 - 20.000 hab.	76	68	75	73
20.000 - 100.000 hab.	71	74	77	70
> 100.000 hab. 2a corona	79	83	82	94
> 100.000 hab. 1a corona	54	68	75	70
Barcelona	76	81	83	78
Total	73	77	79	74

Font: Módenes, 1998, p. 359.

llora social; així s'explica que el 46 % dels canvis d'aquests individus que residien als grans municipis de la primera perifèria immediata anessin a un altre minucipi. En general, els individus de categories altes emigren més des dels grans municipis urbans.

Els subjectes procedents de les categories baixes tenen fortes restriccions d'accés a l'habitatge. Sovint no poden traslladar-se dins dels municipis més centrals, però sí dins dels grans municipis de la segona corona, decididament més barats. La resta de categories juguen més amb les interrelacions entre mercat de l'habitatge i necessitat d'apropar-se a la xarxa sociofamiliar.

Encara que hi ha una elevada preferència local en les distintes etapes de la dinàmica familiar, la introducció de la diferenciació social permet fer-hi algunes remarques interessants (taula 3). En primer lloc, caldria destacar el comportament diferencial dels joves de categoria alta que s'emancipen sense parella respecte de la resta.

Taula 3
Percentatge de canvis d'habitatge intramunicipals segons la categoria socioeconòmica per situació familiar en el canvi

Situació familiar	Alta	Mitjana-alta	Mitjana-baixa	Baixa
Dependent de pares	70,3	71,6	80,0	69,7
Emancipat sense parella	65,6	78,5	78,9	77,1
Formació de parella	78,4	78,7	77,5	75,6
En parella	74,2	76,3	77,6	78,5
Transició i estat sep./div.	60,0*	76,9	77,6	61,8
Transició i estat de viduïtat	100,0*	97,4	92,1	69,6
Total	73,3	76,8	78,5	74,3

* Pocs casos. Font: Módenes, 1998, p. 360.

Sembla que opten menys pel medi local per a efectuar l'emancipació residencial. Podríem especular sobre els significats sociofamiliars d'aquesta disparitat i, doncs, sobre els diferents continguts de l'esmentada emancipació.

El més interessant del quadre anterior és la diversitat en les preferències residencials just quan es forma la parella i en els anys posteriors. Les categories altes emigren més quan fan mobilitat d'ajust (més freqüent entre ells), mentre que les categories baixes quan poden o han de fer un canvi d'ajust residencial no trenquen tant amb el medi local.

La intensa preferència local pot ser relativitzada si adoptem una visió transversal del problema de l'elecció residencial. Al llarg de la vida d'un individu (segons la situació dels vuitanta) hauria de plantejar-se la qüestió unes tres vegades. Llavors, si hom compara els llocs teòrics de naixement i de residència als 85 anys s'assisteix a una intensa redistribució de la població (taula 4).

Amb aquesta perspectiva, la perpetuació de la situació dels vuitanta hagués representat que el 50 % dels individus viurien tota la seva vida en el mateix municipi. La situació dels noranta previsiblement ha fet baixar aquest indicador. Crec, doncs, que la qüestió de la desconcentració i la redistribució de la població té tot el sentit quan es tenen en compte totes les dimensions temporals de la població, no només la conjuntural.

La diversitat dins de l'espai urbà barceloní és degut més a la localització espacial que no pas a la pertinença social. Paradoxalment, qui viu en municipis petits, més perifèrics, és qui té més probabilitats d'acabar en un altre municipi. L'excepció a la gradació per dimensió del municipi la protagonitzen precisament les categories altes, que inicien la seva experiència residencial en un gran municipi que no sigui Barcelona. La seva estabilitat en aquests municipis és molt inferior a la de la resta de població.

Taula 4
Intensitat final (%) de la immobilitat residencial municipal d'una cohort
teòrica segons categoria socioeconòmica per dimensió del municipi.
Anàlisi transversa

Dimensió del municipi	Mitjana-alta	Mitjana-baixa
< 20.000 hab.	40	39
20.000-100.000 hab.	45	46
> 100.000 hab.	43	53
Barcelona	55	57

Font: ESD, elaboració pròpia.

3. Un moment clau en la decisió residencial: la formació de parella

L'elecció de la localització de l'habitatge més influent per a entendre les vinculacions socioterritorials de la població és l'efectuada en coincidència amb la formació de parella. Cal considerar que la unió en parella (independentment de l'estatus jurídic) és pràcticament universal, continua sent la via majoritària d'emancipació familiar dels joves i per a la immensa majoria dels casos aquesta transició familiar coincideix amb un canvi d'habitatge de tots dos membres de la parella. Per tant, gairebé tothom arriba a un moment concret de la seva evolució, entre els 25 i els 30-35 anys, en què s'ha de fer una transició residencial que defineix la seva vinculació amb l'espai urbà durant una bona part de la seva vida.

Efectivament, a causa de la relativa baixa mobilitat residencial del nostre context, les estades en els habitatges successius són força llargues. Hom pot estimar que mentre es conviu en parella es fa un canvi cada 23 anys.¹² Simplificant molt, aquesta seria la durada de la residència en l'habitatge escollit per al casament. Però la gent on vol passar tant de temps?

Doncs, normalment, allà on vivia abans. De fet, hi ha una elevada endogàmia residencial, és a dir, les persones que es casen troben la seva parella en el mateix municipi de residència en un alt percentatge, 67 %. Malgrat la integració funcional metropolitana, els joves encara interactuen socialment en el medi local amb intensitat. Aquesta interacció local es tradueix en una endogàmia social si tenim en compte l'existència de segregació social residencial. I, doncs, l'habitatge escollit es troba en el 72 % dels casos en el mateix municipi de residència anterior del subjecte.

L'endogàmia residencial, la preferència local i la baixa mobilitat ajuden a mantenir la divisió social de l'espai. Però, d'altra banda, té efectes beneficiosos, de fet en molts casos buscats pels protagonistes de la unió. En primer lloc, el manteniment de la vinculació afectiva al lloc,¹³ tema no prou estudiat. També, l'arrelament residencial per-

12. Es una estimació ràpida de considerar que en parella com a mitjana s'efectua un moviment, mentre que l'estabilitat de les unions era extraordinària; als vuitanta hi havia una esperança de vida en comú de 45 anys (actualment inferior). De fet, els 23 anys és una durada mitjana ja que una bona part dels moviments de les parelles constituïdes s'efectuen en els primers anys de la unió. Hom podria pensar, més aviat, en una etapa (curta) d'inestabilitat residencial coincidint amb l'inici i la consolidació de la unió, seguida d'una llarga etapa (potser més de 23 anys) d'immobilitat residencial.

13. La vinculació afectiva té components psicològics (Maison, 1993) i significa la necessitat de mantenir un estil de vida i una xarxa relacional a la qual no es pot renunciar amb facilitat.

Taula 5
Endogamia local dels subjectes que formen parella segons categoria
socioeconòmica per dimensió del municipi
anterior de residència

Dimensió del municipi	Alta	Mitjana-alta	Mitjana-baixa	Baixa
< 5.000 hab.	66,1 %	49,5 %	41,5 %	47,8 %
5.000 - 20.000 hab.	42,2 %	39,5 %	52,4 %	44,0 %
20.000 - 100.000 hab.	65,8 %	61,0 %	63,0 %	67,4 %
> 100.000 hab. 2a corona	84,5 %	78,8 %	73,5 %	85,3 %
> 100.000 hab. 1a corona	72,3 %	61,6 %	72,2 %	75,7 %
Barcelona	81,8 %	76,3 %	77,7 %	87,3 %
Total	73,0 %	67,1 %	67,8 %	70,6 %

Font: Módenes, 1998, p. 285.

met mantenir a prop la xarxa familiar *propera*, especialment els pares, tant d'un membre com de l'altre, xarxa a la qual sovint es demanarà ajut quotidià: cura dels fills, tasques burocràtiques, compres, en els primers anys més conflictius per a fer compatible la integració laboral de la dona (i de l'home) i les tasques de reproducció domèstica. Hem de tenir en compte que la mobilitat dels pares és igualment baixa i que aquest arrelament compartit implica que prop del 90 % de les parelles nascudes a Catalunya de 25-49 anys tenen alguna de les dues mares coresidint en el mateix municipi.¹⁴ La decisió residencial és una operació d'abast familiar.

Tanmateix, l'adscripció social del subjecte influeix en el nivell de l'endogàmia i en l'elecció de la localització de la nova llar. L'endogàmia és més gran en els dos extrems de l'escala social (taula 5): entre els individus dels grups baixos l'ús i el coneixement del territori urbà es basa molt més en l'escala local, mentre que els de categories altes el que està més limitat és probablement el seu coneixement social. En el primer cas dominaria la segregació espacial que al seu torn té una projecció social; en el segon, hi ha una segregació social amb una projecció espacial subsidiària.

Si analitzem el lloc on va a viure la nova parella segons la posició social de l'individu¹⁵ (taula 6), resulta que qui era més endogàmic (ex-

14. Parelles les mares de les quals no han mort.

15. Cal notar que les variables de categoria socioeconòmica estan referides al subjecte de l'entrevista en l'Enquesta sociodemogràfica, el qual pot ser home o dona. La categoria s'estima pel moment de l'enquesta, 1991, i és possible que les condicions socials en el moment de la unió fossin unes altres. Igualment, si el subjecte és dona i no treballa, la seva adscripció socioeconòmica es construeix mitjançant la situació del cònjuge home, la qual cosa introdueix un altre element de discrepància.

Taula 6
Localització del nou habitatge de la parella en relació amb el domicili anterior del subjecte per categoria socioeconòmica del subjecte i residència anterior de la parella

Cat. socioeconòmica	Origen especial parella	Mateix municipi	Altres municipi
Alta	Mateix municipi	79,7 %	20,3 %
Alta	Un altre municipi	49,6 %	50,4 %
Mitjana-alta	Mateix municipi	87,9 %	12,1 %
Mitjana-alta	Un altre municipi	39,9 %	60,1 %
Mitjana-baixa	Mateix municipi	87,5 %	12,5 %
Mitjana-baixa	Un altre municipi	49,0 %	51,0 %
Baixa	Mateix municipi	82,6 %	17,4 %
Baixa	Un altre municipi	37,5 %	62,5 %

* Unions establertes en els anys vuitanta pels subjectes de 25-34 anys d'edat.
 Font: Módenes, 1998, p. 287.

trens de l'escala social) esdevé, tanmateix, més emigratori. Qui es casa pertanyent a grups socials baixos té la seva elecció força determinada pel cost de l'habitatge al centre metropolità. Els joves de les categories altes tenen un coneixement espacial més gran,¹⁶ unes preferències residencials suburbanitzadores i, potser, depenen menys de l'ajut quotidià que pugui prestar la xarxa familiar propera. En la resta de situacions, les majoritàries, el balanç entre cost de l'habitatge i avantatges de mantenir-lo en el mateix context espacial es resol per a molts a favor d'aquest darrer terme de l'equació.

4. La desigualtat en les destinacions quan es canvia de municipi

La població efectua pocs moviments i presenta un únic moment de mobilitat universal, quan es forma la parella. La reduïda experiència residencial té un fort component local. En aquestes condicions, podem parlar d'itineraris espacials? Potser no, però podem estudiar les opcions espacials¹⁷ preferides d'aquells que finalment acaben emigrant, segons la seva ubicació en el cicle familiar i posició social.

Farem una exposició de les preferències migratòries, generalitzant el lloc de residència anterior dins de l'espai urbà. Els migrants de categories altes compleixen amb el tòpic del migrant metropolità

16. Pot consultar-se a aquest respecte, per al cas de l'àrea de Barcelona, les contribucions de SUBIRATS *et al.* (1992) i MENDIZÁBAL (1993).

17. En aquest cas la dimensió del municipi, a grans trets, que tendeix a correlacionar negativament amb la distància geogràfica respecte a Barcelona.

suburbanitzador que busca un habitatge de qualitat i fuig de la congestió del centre: s'estimen més generalment les destinacions perifèriques en totes les etapes familiars, excepte quan s'emancipen sense parella. En aquest cas, les destinacions preferides són el centre metropolità i els municipis de la perifèria immediata. Quan són joves i sense responsabilitats familiars sí que valoren una ubicació residencial central, per a gaudir dels avantatges culturals, comercials, de serveis. Quan parlem de moviments centrípets o dins del continu central, la preferència pel municipi de Barcelona és clara. És a dir, hi ha una elecció residencial basada principalment en les preferències de la llar, encara que seguint, sovint, comportaments convencionals.

Qui comença a viure en parella i no té gaires recursos troba més problemes per a poder fer un trasllat de caire suburbanitzador i es veu *obligat* a explotar els possibles forats en el mercat de l'habitatge de la primera perifèria o reproduir el context urbanístic en un dels municipis mitjans en creixement de la segona corona. De fet, no hi hauria una diferència funcional i espacial entre els moviments intramunicipals i intermunicipals en aquesta franja de població; sobretot, els inconvenients derivats d'incrementar la distància respecte a la xarxa familiar (o s'hi apropen si el moviment esdevé més endavant?). Els eventuais moviments cap als municipis petits¹⁸ apareixen a edats més avançades, no abans que els fills hagin crescut, potser emancipats, i, doncs, la llar ha esdevingut també més autònoma respecte de la xarxa sociofamiliar de proximitat.

5. Mobilitat social intergeneracional i preferències espacials

Abans hem dit que la decisió residencial és un assumpte que involucra la xarxa familiar d'una manera activa. Efectivament, el manteniment de la cohesió i la intensitat de les relacions és un element bàsic en l'elecció de l'habitatge. A més, l'ajut directe intergeneracional no només és quotidià sinó que és important en moments pun-

18. Un exemple típic són els moviments de població madura o vella cap als habitatges secundaris en les urbanitzacions de la regió metropolitana, sovint habitatges construïts posteriorment a l'adquisició d'una parcel·la en una urbanització il·legal. La tesi d'Antoni Durà (1995) analitza les condicions que envolten emigrants reals de Santa Coloma de Gramenet, incloent-hi alguns que ocupen permanentment antics habitatges secundaris i mostra els nous problemes que se'ls presenten. El programa de TVE-Sant Cugat *Gran Angular* va emetre el dia 4-11-1998 un reportatge sobre els problemes de les urbanitzacions il·legals, el cas més habitual a l'àmbit metropolità, usades principalment per les capes mitjanes-baixes, i envellides, de la població barcelonina.

tuals com en l'adquisició de l'habitatge. Són fluxos directament financers, fluxos d'informació privilegiada sobre el mercat (el que potencia la preferència local) i també prenen formes més intangibles, com ara la transmissió de les preferències. Hem pogut estudiar el comportament residencial considerant no només la posició social del subjecte sinó també la del seu pare i s'observen elements interessants (taula 7), tot i que no podem concretar el tipus efectiu d'ajut que hagi pogut haver-hi. La posició social del pare permet valorar, si més no, la capacitat d'intervenció activa dels progenitors en el disseny i la realització de les estratègies residencials.

La primera conclusió és que la pertinença social no es pot circumscriure només a la categoria socioeconòmica del subjecte, sinó que també s'ha de considerar la posició dels pares, després i tot de l'emancipació i la consolidació d'una llar independent. La probabilitat que els pares puguin ajudar els fills augmentarà com més capacitat econòmica tinguin. En general, l'absència de mobilitat social intergeneracional (ascendent o descendent) perjudica els moviments migratoris residencials; els més emigratoris són, per contra, aquells que han tingut una mobilitat social descendent, la qual cosa significa que no poden mantenir les ubicacions residencials assolides pels pares. D'altra banda, l'ajut dels pares facilita que els individus joves puguin romandre o escollir més fàcilment una localització més urbana o central. Per últim, cal destacar l'elevada mobilitat migratòria dels fills que han pujat socialment i viuen en els grans municipis urbans: en aquests casos, la mobilitat social implica la recerca d'un context espacial i habitacional d'acord amb la nova posició.

Taula 7
Preferència local en la mobilitat residencial dels subjectes adults joves
(25-49 anys) segons la mobilitat social intergeneracional
i lloc de residència abans del canvi

Dimensió del municipi anterior	Categoria del pare				Total
	Alta - Mitjana - alta		Baixa - Mitjana - baixa		
	Categoria del fill				
	Alta - Mitjana-alta	Baixa - Mitjana-baixa	Alta - Mitjana-alta	Baixa - Mitjana-baixa	
< 20.000 hab.	62,7 %	59,9 %	79,3 %	78,9 %	74,8 %
20.000 - 100.000 h.	65,4 %	71,5 %	78,6 %	74,5 %	73,8 %
> 100.000 hab.	81,9 %	74,6 %	66,9 %	74,9 %	74,1 %
Barcelona	80,8 %	81,8 %	77,0 %	78,5 %	79,2 %
Total	69,9 %	66,2 %	70,7 %	70,7 %	70,1 %

Font: Módenes, 1998, p. 370.

6. Conclusions

Deixarem anar algunes reflexions poc basades en dades. El disseny i la projecció de l'estratègia residencial està subjecta a una tensió entre dos objectius que tendeixen a localitzacions oposades. D'una banda, la restricció estructural de l'oferta residencial en el centre metropolità i en els grans nuclis urbans que promou la desconcentració de la població i la realització de moviments residencials fora del municipi de residència. De l'altra, trobem la preferència per mantenir al màxim la cohesió familiar i social, els fluxos d'intercanvi i de contacte quotidià que se'n deriven, que conscientment pot expressar-se per una afinitat afectiva al lloc. Aquest fet implica una elevada estabilitat residencial o la realització de canvis dins del mateix medi local.

La posició social implica resultats diferents en aquest joc de forces. Qui té més capacitat adquisitiva redueix la necessitat de recórrer continuament a l'ajuda familiar, mentre que s'incrementen els incentius per a satisfer les preferències residencials (tot i que pateixen la pressió d'haver d'escollir una localització *socialment* acceptable). Entre aquests incentius adquireix protagonisme una altra mena de tensions: escollir entre localitzacions centrals aprofitant els avantatges dels centres urbans o localitzacions perifèriques, on s'accedeix a un habitatge de més qualitat.

Els membres més desafavorits estan totalment determinats per les restriccions del mercat residencial. Han de deixar sovint localitzacions centrals, malgrat que això signifiqui perjudicar la seva vida relacional.

La immensa majoria de la població intentava equilibrar ambdós termes, però sembla que guanyava la necessitat de mantenir els vincles locals. Amb aquest objectiu, bona part de la població sacrificava la possibilitat de millorar o d'accedir a habitatges més barats però amb localitzacions poc convincents des del punt de vista sociofamiliar. L'estabilitat residencial i la preferència pel medi local és una estratègia¹⁹ que pot ajudar a fer compatibles la vida laboral i reproductiva de la llar, i a mantenir en general les xarxes de relació i afectives.

19. Es pot parlar, doncs, d'estratègies d'immobilitat? Sobre aquest tema cal consultar PITROU (1977).

Bibliografia

- BONVALET, C.; FRIBOURG, A. M. (ed.) (1990). *Stratégies résidentielles*. París: INED-Plan Construction et Architecture, MELTM (Congrès et Colloques, vol. 2).
- CABRÉ, A.; MÓDENES, J. A. (1997). «Dinàmiques demogràfiques recents a la Regió Metropolitana de Barcelona». *Revista Econòmica de Catalunya*, núm. 33, p. 66-76.
- DURÀ, A. (1995). *Mobilitat residencial, contraurbanització i canvi en l'estructura social de Santa Coloma de Gramenet. Un municipi de la primera perifèria metropolitana de Barcelona*. [Tesi doctoral]. Dept. de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- LELIÈVRE, E. (1990a). «Bilan des connaissances sur la mobilité individuelle au cours du cycle de vie». A: BONVALET C.; FRIBOURG A. M. (ed.). *Stratégies résidentielles*. París: INED-Plan Construction et Architecture, MELTM (Congrès et Colloques, vol. 2), p. 49-64.
- LONG, L. (1991). «Residential Mobility differences among developed countries». *International Regional Science Review*, núm. 14(2), p. 133-148.
- MAISON, D. (1993). «Dimensions familiales de la mobilité résidentielle». *Annales de la recherche urbaine*, núm. 59-60, p. 44-50.
- MENDIZÁBAL, E. (1993). *L'espai de vida dels habitants de la Regió Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: IEMB, MMAMB, Diputació de Barcelona. [enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona, vol 18. 1990].
- MÓDENES, J. A. (1998). *Flujos espaciales itinerarios biográficos: la movilidad residencial en el área de Barcelona*. [Tesi doctoral]. Departament de Geografia, Universitat Autònoma de Barcelona.
- MULDER, C. H. (1993). *Migration dynamics: a life course approach*. Amsterdam: PDOD Publications, Thesis Publishers.
- PITROU, A. (1977). «Le soutien familial dans la société urbaine». *Revue Française de Sociologie*, XVIII, p. 47-84.
- SOLSONA, M. [et al.] (1997). *La sociedad andaluza de los años noventa*. Sevilla: Instituto de Estadística de Andalucía (Estudios y Análisis), p. 200.
- SUBIRATS, M. [et al.] (1992). *Grups i classes socials a la Regió Metropolitana de Barcelona*. Barcelona: IEMB, MMAMB, Diputació de Barcelona. [enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona, vol. 5. 1990].